

Slovácké muzeum otevírá etnografickou výstavu Kdo nemá kožucha, zima mu bude!

Kožichy, vlnáky, mentýky, přehozy, šuby a další krojové součásti by v těchto časech chystali naši předkové na blížící se zimu, která uměla být častokrát velmi nesmlouvavá. Ve čtvrtek 12. října v 17 hodin se hlavní sál Slováckého muzea symbolicky oblékne do výstavy *Kdo nemá kožucha, zima mu bude!*, která zahřeje srdce příchozích až do 4. února 2024 a odhalí značnou část muzejního sbírkového fondu kožichů, kožíšků a mentýků, který patří k nejrozsáhlejším v republice.

Slovácké muzeum si v roce 2024 připomene dlouhých 110 let své existence. Snad právě díky jeho etnografické profilaci, která udávala hlavní směr instituce od samého prvopočátku, disponuje obzvláště bohatým souborem etnografických textilních sbírek. „*Mít však ve svých sbírkách kožichy je unikátní i pro Slovácké muzeum,*“ uvádí Mgr. Marta Kondrová, vedoucí etnografického oddělení a autorka výstavy. „*Obecně se totiž kožichů nedochovalo velké množství, jednak se nosily do úplného roztrhání, sloužily i jako pokrývka na peci, jako maškara čerta nebo se staly součástí masopustního přestrojování a postupně je v první třetině 20. století nahrazovaly jiné oděvní součásti (kabátky, kacabajky ad.). Navíc kožichy jsou náchylné k napadení různými škůdci. Sbíрка našeho muzea obsahuje 74 kusů kožichů, kožíšků, a mentýků, což ji řadí k nejrozsáhlejším v rámci celé České republiky a troufnu si říct, že na Moravě srovnatelná není. Oděvní kousky, které si ještě starší generace mohou pamatovat u svých prarodičů a praprarodičů, přirozeně vymizely nejen z odívání, ale kvůli náchylnosti organického materiálu i povaze jejich následného použití všeobecně z domácností. Najít dnes například z pozůstalosti takovýto kousek je už téměř nemožné.*“

Kožichy a zimní součásti se dostávají do expozic a krátkodobých výstav spíše okrajově, a to formou prezentující lidový oděv určitého regionu. Výstava v takovém rozsahu a s tímto tématem se však za posledních několik desítek let neuskutečnila. Hlavní část vystavených exponátů tvoří 37 kožichů a kožíšků, z velké většiny ze sbírek Slováckého muzea. Navíc řadu kožichů doplňují i základní krojové součásti, které formují to, jak kožich na postavě vypadal. Proto celkový počet předmětů, které návštěvníci uvidí, tvoří více než 320 kusů textilií od kožichů, kožíšků, kabátků přes mužské i ženské krojové součásti, čepice, beranice, zimní obutí až po vlnáky, přehozy a šátky.

Velmi vzácné kousky, které jsou raritou i pro etnografy, i ty uzří oko příchozího návštěvníka. To potvrzují slova Marty Kondrové o jedinečnosti krátkého mužského kopaničářského kožíšku: „*Ten je ojedinělý svou výzdobou tvořenou aplikací barevných kůží včetně jejich splétání. Etnograf a muzeolog Josef Beneš, který se věnoval velmi detailně výzkumu krojů na Uherskobrodsku a moravských Kopanicích, měl za to, že tyto kožíšky kupované na Slovensku se nedochovaly a že jsou zachyceny pouze na fotografii. My máme ve sbírkách dva a dlouho jsem vybírala, který nakonec do výstavy zařadím, protože jeden je krásnější než druhý.*“

Jednotlivé zimní součásti nevolili naši předkové pouze z hlediska teplotního komfortu, ale podle různých příležitostí. K nejobradnějším příležitostem se nosil mentýk – soukenný kabát podšitý kožešinou nebo kožich pošitý sukнем, záleží na tom, jak se na to díváme. Někde se této oděvní součásti, která byla velmi drahá, říkalo také kmotrovský kabát, protože se také používal, když se nosilo dítě ke křtu. Na Horňácku v mentýku chodily v zimě matka a ženy k úvodu. To je také část, která je ve výstavě akcentovaná – oblékání kožichů při různých příležitostech, například o hodech na svátek sv. Martina, ke svatbám, kterých bývalo mnoho právě v zimě v období masopustu, a při obřadech souvisejících s narozením a křtem. Zvykoslovnou část – tedy oblékání kožichů a zimních krojových součástí k různým příležitostem – doplní i obřadní artefakty v podobě dnes zaniklých novoročních nebo svatebních koláčů. Například zmenšenou rekonstrukci svatebního koláče z počátku 20. století ze Strání pro výstavu připravily členky ženského pěveckého sboru Netáta ze Strání. Tento koláč byl v realu i přes jeden metr vysoký a vážil až 80 kg. Zaniklý zvyk vozit koláč na Nový rok připomene nejen svátečně ustrojená figurína v bílém kožuchu, ale také replika novoročního koláče z Hroznové Lhoty z roku 1943.

Slovácké muzeum i přes bohatství a pestrost sbírek nedisponuje všemi zaznamenanými krojovými variantami kožichů, které veřejnosti prezentuje. Proto navázalo spolupráci s dalšími muzejními institucemi. Regionální muzeum v Mikulově zapůjčilo ojedinělou ženskou i mužskou šubu z přelomu 19. a 20. století – obřadní kabát z tmavě modrého sukna podšitý kožešinou, krásně zdobený, který se nosil o svatbách nebo při těch nejvýznačnějších svátcích. Řadu skutečných unikátů z Uherskobrodsko, které je krojově velmi pestré, vlastní Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě – návštěvníci tak uvidí unikátní bohatě zdobené ženské kožichy z Korytné, možná jeden ze dvou vůbec dochovaných hnědých ženských kožichů z Uherskobrodsko a nádherný ženský kožíšek zdobený výšivkou z moravských Kopanic.

Výstavu doplní i díla „malíře Slovácka“, Joži Uprky. Uprka si uvědomoval, že jsou krojové součásti, které na konci 19. století začínají mizet, a v podstatě plánovitě se jim ve své práci věnoval – v letech 1920 a 1927 vydal dvě alba obsahující akvarely a kresby postav v mužských a ženských kožíších. Odborné pojednání k nim napsal sběratel, národopisec a zakladatel Slováckého muzea František Kretz. K vidění bude výbor z obou alb, tedy 40 reprodukcí ženských a mužských kožichů ze Slovácka. Velkou většinu kožichů také uvidí návštěvníci naživo. Kromě toho Galerie Slováckého muzea uchovává ve sbírkách dva oleje na plátně, které byly v albu Mužské kožichy z roku 1920 reprodukovány. Jsou to obrazy Vincka Tykala z Vlčnova a Muže z Vlkoše u Kyjova. Ty budou návštěvníky vítat v úvodu výstavy a bude tak naplno patrné, jak se Joža Uprka zaměřil nejen na vykreslení postav, ale především na vystižení barevnosti, detailu a způsobu oblékání krojových součástí. V tom je dodnes jeho dílo nedoceněno a výstava je mimo jiné snahou na tuto stránku Uprkova díla upozornit.

„Vlastní kapitolou, kterou není ale možné ve výstavě detailněji obsáhnout a vydala by na samostatnou prezentaci, je technologie šití kožichů. Kožichy šili specializovaní řemeslníci, kožešníci, kteří si museli také sami vyčinit kožešiny, barvili kůže pro tvorbu ozdob a aplikací, případně si sami vyráběli i koflíky. Na Slovácku patřila mezi hlavní centra kožešnické výroby města Uherský Brod, Veselí nad Moravou nebo Strážnice. Pro Podluží šili kožešníci v Lanžhotě, Podivíně nebo Hodoníně. Kožichy se kupovaly také od výrobců ze slovenské Skalice a Holíče. Kožešníci pracovali pro širší okolí. Znali vkus obyvatel blízkých vesnic a většinou byli specializovaní na konkrétní obce a krojové okrsky. Například na konci 19. století v Uherském Brodě působili kožešníci Jiří Šrámek, který zhotovoval kožichy nivnické a bánovské, František Ritter šil téměř výhradně pro Vlčnov a Edmund Herold pro uherskobrodské předměstí a obce ležící dále na řece Olšavě. Uherskobrodští kožešníci prodávali své výrobky na místních

jarmarcích. Stávali v řadě u farního kostela s kožichy zavěšenými na bidlech a kupující si zkoušeli, který kus jim nejlépe padne, a o ceně se smlouvalo,“ dodává v závěru Marta Kondrová.

Pro návštěvníky s hlubším zájmem o toto specifické téma zimního odívání na Slovácku připravujeme v průběhu výstavy komentované prohlídky, jejichž termín bude zveřejněn na webových stránkách či sociálních sítích Slováckého muzea. Výstavu doplní také program pro školy, který si připravila programová pracovnice Mgr. Alexandra Turečková. *„Během výukového programu si děti projdou výstavu, podívají se na jednotlivé oděvní součástky a zjistí, k jakým příležitostem se nosily. S dětmi se budeme bavit o výročních obyčejích v podzimních a zimních měsících. Setkání ozvláštňi i výtvarné dílny.“*

Bližší informace: Mgr. Marta Kondrová, vedoucí etnografického oddělení Slováckého muzea

mobil: +420 734 282 558

e-mail: marta.kondrova@slovackemuzeum.cz

www.slovackemuzeum.cz, www.facebook.com/slovackemuzeum